

Egy ismeretlen, különleges kidduspohár

Bizonyára keveseknek ismerősek a kidduspoharak, de az a különleges műretek, amelyet most bemutatunk, biztos, hogy ismeretlen és nagyon speciális.

Vaszilij Szemenovics SZEMENOV: Kidduspohár Jeruzsálem látképével
 Vassily Semenovich SEMENOV: Kiddush cup with a view of Jerusalem
 20. sz. eleje, ezüst, magasság: 7,3 cm, peremátmérő: 6 cm, talpátmérő: 3 cm (magántulajdon, Budapest)
 Fotó: Spitzer Fruzsina

A kiddus (כִּידּוּשׁ) szó a judaizmusban központi jelentőségű. Szó szerint megszentelést, áldást jelent, vagyis a szombati és ünnepnapra áldást jelöl. Ilyenkor az asztalnál a házigazda magasra emeli a kidduspoharat, azaz az áldáspoharat, melyet mindig színültig töltöttek kóser borral, és így ad hálát a Mindenhatónak, így köszönti az ünnepet. Az áldás végén a jelenlévők „ámen”-t

mondanak. A házigazda a kidduspohárból, melyet előtte jól kiöblítettek és megszáritottak, iszik egy kortyot, majd a jelenlévők is isznak egy keveset. Fontos, hogy a kidduspohár színültig legyen töltve borral, mivel az egyik Dávid-zsoltárban, nevezetesen a 23. zsoltárban, a következőket olvashatjuk: „Az Úr az én pásztorom; nem szűkölködöm [...] Asztalt terítesz nékem az én ellenségeim előtt; elárasztod fejem olajjal; csordultig van poharam.”

Érdeemes megemlíteni, hogy e családi ünnepek nemcsak a hálára és a békességre utalnak, hanem a keveske bor fogyasztásával a mértékletességre is. A Talmud szerint a részegségnek négy fokozata van, melyet állatokkal jellemezhetünk. Aki a kelleténél többet iszik, az első fázisban a disznóra emlékeztet, s illetlenül viselkedik. A második fázisban oroslán, vagyis dühöngő vadállat lesz. A harmadikban a nyulat idézi ijedtségével, míg a negyedik szinten részeg majom lesz, s minden emberi vonást nélkülöz.

Véselt díszítőelemek a kidduspoháron
 Chased ornamental motifs on the kiddush cup
 Fotó: Spitzer Fruzsina

A bemutatásra kerülő kidduspohárnál négy figyelemre méltó, sajátos jegyet emelünk ki.

Először is vizsgáljuk meg a pohár felső részén, a perem alatt körbefutó héber feliratot! Latin betűs akadémiai átírásban: *Likhvod sabbát kodes mijerusalájim ir hakodes tibane vetikhonen libnei Aharon nero jair*. Magyarul: A szent szombat tiszteletére a szent városból, Jeruzsálemből. Épüljön és felépüljön! Áron fiamnak. Éljen soká! (Érdekes az utolsó kifejezés, mely szó szerint: Égjen a gyertyád, vagyis éljen soká!) A pohár alsó részén is található egy körbefutó szöveg. Latin betűs akadémiai átírásban: *Meavi, Menashe, nero jair, bemorenu (ben morenu) harav Jehuda (Juda), alav hashalom*. Magyarul: Apámtól, Menashétól, éljen soká, aki fia a mi rabbi Jehudánknak, legyen béke vele.¹ A pohár első különlegessége tehát a személyre szóló ajánlás.

A második különleges jegy ugyancsak a felirathoz kapcsolódik. Érdekes felfigyelnünk a rendkívül jó minőségű vésésre, és egyben arra, hogy a héber betűk vízszintes, vastagabb vonalai nem széles vésésből alakulnak ki, hanem sok, rendkívül finom, egymás mellé helyezett, vékony függőleges vonalkából.

A tárgy harmadik nevezetessége Jeruzsálem látképeinek ábrázolásában rejlik. Jól látható a városfal és jobbra a Sziklamecset nagy kupolája. Mindez rendkívül magas

szintű mesterségbeli tudásról tanúskodik és művészi formában jelenik meg. A város fölött az ég számos, alig látható, finom, vésett, függőleges vonalkából áll. Figyelmet érdemel a többi felület fantáziadús, szimbolikus vonatkozású díszítőeleme is.

E műremek negyedik különleges vonása az alján látható ötvösjegyekben van. Egy ovális alakú pajzsban három elemet figyelhetünk meg. Baloldalt delta (Δ) görög betű helyezkedik el, mellette jobbra forduló női fejlet látunk *kokosnyik*kal, vagyis sajátos orosz, női fejdíszsel, és végül a 84-es számot. Ez a pajzs a moszkvai ellenőrző jegy, melyet 1908 és 1926 között használtak. A pajzsban található 84-es szám 84 zolotnyik finomsági fokot, vagyis jó minőségű, magas ezüsttartalmú ötvözetet jelöl. Ennek az ötvösjegynek a különlegessége, hogy a női fejlet szándékosan részben megsemmisítették. Oka zsidó szokásban keresendő: női fej ábrázolása zavaró lett volna egy kidduspoháron, még ha igen kicsi – alig egy milliméter nagyságú – is. E pajzstól balra még egy ötvösjegyet látunk. Ez a moszkvai ellenőrző hivatalnak egy másik jegye. Ezt nem rongálták meg, talán nem tartották női fejnek.

Jobboldalt is fel kell figyelniünk egy ötvösjegyre. Ez számunkra a legfontosabb. Nagyjából négyzet formájú pajzsban cirill betűs BC (vagyis latin betűvel VSz) található, mely Vaszilij Szemenovics Szemenov (Василий Семенович Семенов) híres moszkvai ötvösmester jele. A mester 1852-ben alapította ezüstművesgyárát, ahol 1873-ban negyven munkás dolgozott. Kiváló munkáinak jelentős részét a moszkvai Állami Történelmi Múzeum (Государственный исторический музей) őrzi.² Leánya, Marija Vasziljevna Szemenova (Мария Васильевна Семенова) ugyancsak kitűnő ötvös volt.³ Számos zománcdíszes munkáját a washingtoni Hillwood Estate, Museum and Gardens-ben is megcsodálhatjuk.

Elmondhatjuk, hogy e nagy kulturális értékű, rendkívüli mesterségbeli és művészi értékekkel rendelkező ezüstpohár a századforduló egyik legjelentősebb moszkvai ötvösművészeti centrumában készült.

Vésett díszítőelemek a kidduspoháron

Chased ornamental motifs on the kiddush cup

Fotó: Spitzer Fruzsina

RUZSA György
művészettörténész, PhD-témavezető

STEINER Judit Ida
történész, PhD-hallgató

1. A Jehuda név utolsó betűje alef, a megszokott „hej” betű helyett. Ez a jiddis átírás hatásából adódik: az „a” hangot aleffal írták.

2. М. М. Постникова-Лосева, Н. Г. Платонова, Б. Л. Ульянова: *Золотое и серебряное дело XV–XX вв. Территория СССР*. Издательство «Наука». Москва, 1983, 212.

3. I. m. (lásd 2. jegyzet), 221.